

MANJŠINE

Zakaj Baskom ni bila priznana pravica do samoodločbe?

Pred nekaj več kot enim letom so zaprli dnevnik v baskovskem jeziku Egunkaria in so aretirali deset novinarjev z obtožbo, da sodelujejo s teroristično organizacijo ETA. Kot predvideva španska zakonodaja, so obtoženci po začetnem priporu lahko sli iz zapora in nato čakali na sojenje na prostosti. Pri tem so morali plačati kavcijo v višini od 10.000 do 30.000 evrov. V zaporu je ostal le Iñaki Urija, pred približno enim mesecem pa so tudi zanj dolocili, da če hoče na prostost, mora plačati bajno vsoto 600.000 evrov. Kdor ne plača kavcije, lahko ostane zaprt do starih let, čeprav se po sojenju izkaže, da je povsem nedolžen. Iñaki Urija je že več kot eno leto v zaporu v Aranjezu, odkoder je februarja poslal sledeče pismo, ki ga zaenkrat se ni objavil noben španski časopis.

Danjel Radetic

V zaporu Aranjez sem zaprt že več kot eno leto, ker sem delal za časopis Euskaldunon Egunkaria, ki je edini tiskani dnevnik v celoti v baskovskem jeziku. Imenujem se Iñaki Urija. Star sem 43 let in sem 25 let delal v baskovskem novinarstvu. Baskovski jezik je najstarejši jezik v Evropi, ki se je ohranil do današnjih dni. Govori ga 800.000 ljudi, kar je približno 30-odstotkov vseh prebivalcev, ki živijo v Baskovskih pokrajinah. Tri vojne v 19. stoletju, prihod Franca v 20. stoletju in njegovih 40 let režima, ter vali priseljencev so zadali hud udarec baskovskemu jeziku. Baskovski jezik bi bil že mrtev, če bi se mnogi Baski v 60. letih ne potrudili za njegovo resitev. Ustanovili so osnovne sole, standardizirali jezik in ga priredili potrebam sodobne družbe.

V 70. letih smo baskovski novinarji začeli z delom skoraj za sulo. Bili smo prostovoljci, delali smo brezplačno. Mladostniška zagnanost je novinarje in pisatelje prepričala v izdajo publikacij v baskovskem jeziku, čeprav smo morali istocasno delati se kaj drugega, da smo lahko sploh živeli. Začeli smo s pisanjem tednika z naslovom Argia, nato pa z literarno publikacijo Susa in s političnim listom Larrun.

V 80. letih so se naši projekti utrdili. Razumeli smo, da je bila izdaja časopisa naslednji korak za normalizacijo baskovskega jezika. Bili smo mladi in pogumni (mogoče neumni), da smo začeli s tako zahtevnim projektom. Takoj pa smo imeli veliko težavo: kdo naj bi nas financiral? V Baskovskih pokrajinah ni velikih mecenov, ki bi podprli kulturne projekte. Prav tako noben podjetnik ali politična institucija niso podprli naše ideje. Rekli so, da ni bodočnosti v baskovskem časopisu.

Na obzorju smo imeli same težave, vendar smo uspeli. Na stotine ljudi nas je podprlo s prostovoljnimi prispevki, s katerimi smo zbrali denar za dnevnik Egunkaria. Po začetnih težavah je bil uspeh izjemen. Potencialno število bralcev v Baskovskem jeziku je bilo majhno, vendar večina izmed njih je prebivala Egunkario, ki je s časom postal pomemben časopis na območju. Izdali smo se celo vrsto krajevnih časopisov, ki smo jih začetno delili brezplačno, kar je privabilo veliko število ljudi k branju v Baskovskem jeziku. Po vsem tem je pred enim letom sodnik Audiencia nacional Juan del Olmo dolocil zaprtje časopisa Egunkaria.

Prav tako je bilo. Sodnik je v 21. stoletju zaprl časopis, ki ga je vsak dan prebivalo 50.000 bralcev. Po-

Iñaki Urija

sljal je 200 vojakov Guardia civil, ki so zaprli urade Egunkarie v petih mestih. Aretirali so 10 oseb, ki so bili vsi člani uredništva. Med temi sva bila odgovorni urednik Martxelo Otamendi in jaz, direktor uprave. Napisal bo, kar sem jaz doživel.

20. februar 2003 okoli 1.15. Doma sem sam; spim. Nekdo zvoči, nato pa tolče po vratih. Odprl sem. Bila je Guardia civil, ki je vdrla z napejenimi puškami. Zvezali so mi roke za hrbet, preiskali hišo in vzeli vse, kar so hoteli. Bilo ni nobenih prič. Tri ure in pol kasneje so me z zvezanimi očmi peljali v urade Egunkarie, nazo pa po petstokilometrov dogli poti na sedež Guardia civil v Madrid.

»Ves kdo smo,« so me vprašali, »Mi smo Guardia civil.« Imel sem kar nekaj razlogov, da sem se bal. Baski vemo, da je Guardia civil kar nekaj ljudi mučila. Nekateri so zaradi tega tudi umrli: Joseba Arregi, Mikel Zabaltza in Gurutze Yantzi so le trije znani primeri. Imel sem kar nekaj razlogov za strah, a ne ker bi kaj hudega storil. Moja krivda je bila le delo na časopisu. Bal sem se, ker sem bil »incomunicado« v rokah Guardia civil.

Vzeli so mi plašč in me pustili v majici. Imel sem le eno odejo in nisem mogel zaspiti od mrazu. Nisem videl ničesar, saj sem bil vedno s pokritimi očmi. Ko so mi jih odkrili, pa prav tako nisem ničesar videl, saj sem kratkoviden, pustili pa so me brez očal. V incomunicado sem bil pet dolgih dni in noci. Ne vem, kolikokrat so me zaslišali. Z mano so preizkusali razne tehnike fizičnega utrujanja in psihološke humilicije: topli so me, me dusili s plastično vrečko na obrazu, k glavi so mi postavili pistolo in pritisnili na petelina... z mano so delali, kar so hoteli. Toda zakaj? Kaj so hoteli od mene? Iskali so povezavo med ETO in časopisom Egunkaria: hoteli so, da jim dam en razlog za zaprtje dnevnika.

Vendar nikoli ni bilo niti najmanjše vezi med časopisom in ETO. Glede tega sem nise bal. Veliko sem pretrpel, toda mislil sem da bo po petih dneh resnica le prisla na dan. Po petih dneh so me peljali k sodniku v Audiencia nacional. Nisem ne videl, ne govoril z mojim odvetnikom. Vsa vprašanja sodnika paso bila inkriminatorna. Odločil sem se, da ne bom ničesar izjavil. Vsi vejo, da je Audiencia nacional posebno sodišče za trgovce z mamili in Baske. Poslali so me v zapor 500 kilometrov od doma.

V zaporu so me imeli za terorista ETE, čeprav sem bil le novinar. Zapor je za baskovske politične zapornike se posebno hud. Inšpekcije v celicah z golim telesom in izolacija so nekaj navadnega za Baske.

Ze eno leto sem tukaj, vendar se nisem bil sojen. To pa ni presenetljivo v Spaniji: stiri leta si lahko v zaporu brez sojenja, čeprav si nedolžen. V zaporih sem srečal ljudi, ki so pomagali družinam zapornikom, člane mladinskih političnih gibanj, predstavnike krajevnih uprav. Mi smo baskovski politični zaporniki. Obtožujejo pa nas, da smo teroristi - vendar brez dokazov in brez sojenja.

V zadnjih letih z izgovorom ETE je Spanija storila veliko krivic do Baskov. Napadli so politične, kulturne in socialne organizacije, sodišča pa so bila vsa pod vplivom vlade. Vse baskovske in tudi španske stranke, ki niso na vladi, so to poudarile. Mediji so v Spaniji nič manj kontrolirani kot v Berlusconijevi Italiji.

Pravice Baskov (2,6 milijonov ljudi) so ignorirane s strani španske vlade (43 milijonov ljudi). Velika večina Baskov hoče, da ETA, oborožena separatistična organizacija, ki je nastala za časa Francove diktature, dokončno zaključiti z uporabo nasilja. Vendar prav tako hočemo, da španska vlada zaključiti vojno do Baskovskih pokrajin in njenim prebivalcem z uporabo, medijev, policije in sodstva.

Konflikt v Baskovskih pokrajinah ni nekaj novega. Pustimo ob strani, kar se je dogajalo v devetnajstem stoletju, in se koncentrirajmo na dvajseto stoletje. 26. aprila 1937 so v Guerniki fašisti - nemški, italijanski in španski - ubili z letalskim napadom 2.800 ljudi v treh urah. To je bil prvi zračni bombni napad na civilno prebivalstvo.

To so žalostni podatki vojne proti Francu v baskovskih pokrajinah:

- 10.800 vojakov je padlo v boju, 3.000 jih je pogrešanih
- 4.700 vojakov in 10.500 civilistov je umrlo med bombnimi napadi
- 17.500 vojakov je postalo invalidov
- 12.500 vojakov in 19.500 civilistov je bilo ranjenih med bombnimi napadi
- 21.780 ljudi je bilo ustreljenih v zaledju
- 34.550 ljudi je bilo zaprtih v zaporu
- 52.000 ljudi je delalo v taboriščih
- 150.000 je bilo beguncev

Skupno je kar 336.830 zrtev vojnega nasilja od skupnih 1,5 milijonov prebivalcev Baskovskih pokrajin.

Danes je več kot 700 baskovskih političnih zapornikov po zaporih v vsej Spaniji in Franciji, več kot 3.000 je beguncev. Od leta 1968 je bilo ubitih 1.150 ljudi, 6.000 jih je bilo ranjenih, 5.300 jih je prijavilo mučenja, 30.000 je bilo zaprtih, od katerih 10.000 zaradi manifestacij; na tisoče je bilo plačanih glob, na milijarde izgubljenega denarja.

Kaksen je pomen teh stevilk, če jih primerjamo s spori med Palestinci in Izraelci, med Američani in Iranci, med Rusi in Čečenci? Kaj če jih primerjamo s Severno Irsko? Nič posebnega. To je res. Na zalost pa mi nimamo nobene močne interesne skupine, ki bi za nas lobirala v Združenih državah. Kje lahko iščemo pomoč?

Po španski civilni vojni je baskovski predsednik José Anonio de Agirre sodeloval z ZDA, s tem da jim je dal na razpolago najboljše moze in stranko PNV - Partido nacional vasco. V vojni proti komunizmu so bili baskovski katolici lojalni zavezniki. Agirre in niti PNV si nista cakala, da bodo ZDA podpirale Francovo režim. Toda to sta storila Eisenhower in Dulles v letu 1953. Danes sta Bush in Aznarvelika prijatelja. V junem boju proti terorizmu ne ločujeta med Baski, Alzirci ali Iranci. Španska vlada ne ločuje med Baskovskimi nacionalisti. Zupani, novinarji, podjetniki in poslanci so zanje vsi skupaj vezani s teroristi. Nobenega poskusa dialoga ni. V Spaniji boj proti Baskom, ki ga prikazujejo kot boj proti teroristom, prinaša glasove. Baskovske pokrajine so za Spanijo isto kot Irak za Ameriko in Čečenija za Rusijo. Pri tem pa je samo ena razlika: v Baskovskih pokrajinah skorajda ni bilo terorističnih napadov v zadnji dehi letih. Zakaj? Ker Baski ne podpirajo terorizma.

Španska vlada je zaprla dva časopisa in eno radijsko postajo v

baskovskih pokrajinah. Napade na medije bi morala obsoditi Evropska unija. Je kdo kaj napravil? Vlada Avtonomnih Baskovskih pokrajin ne more napraviti nič razen sprejeti teh odločitev. Baskovski parlament je že sam po sebi izven zakona za špansko vlado. Predsednika tega parlamenta vsak dan napada vlada in mediji iz Madrida. Premier Aznar se v starih letih ni nikoli srečal s predsednikom Ibarretxejem. Kar je Ibarretxe pripravil za normalizacijo odnosov med Spanijo in Baskovskimi pokrajinami, je Aznar imel za napad na pogojanja.

Večina Baskovi si želi novo politično ureditev za Baskovske pokrajine znotraj Evrope. Vemo, da se pojmi kot suverenost, narod in država spreminjajo v času, se predvsem v novi Evropi, ki se rojeva. Vendar mi smo evropska pokrajina in hočemo biti priznani kot to, kar smo, brez nasprotovanj Spanije in Francije. Jasno je, da nečemo terorizma; ne ETE, ne katerikoli drugega. Toda naša dežela mora iti svojo pot: pot miru in samoodločbe. Naša dežela dviguje svoj glas. Toda Spanija noče slišati ničesar o temu: »Ni spora v Baskovskih pokrajinah. V resnici ni niti Baskovskih pokrajin. Vse je špansko, ostalo pa je le terorizem.«

V zaporu sem eno leto, ker sem delal trinajst let na časopisu Egunkaria. To je moja edina krivda: biti direktor uprave dnevnika pisarnega v najstarejšem evropskem jeziku, ki je v nevarnosti izumrtja, kot je ugotovil tudi UNESCO. Ponosen sem, da sem sodeloval pri Egunkarii. Pred stirinajstimi leti smo zeleli ustvariti časopis, ki bi bil pisan v baskovskem jeziku, ki bi bil naroden, odprt, samostojen, profesionalen in moderen. V trinajstih letih iskanja resnice, so se naše zleje uresničile in pridobili smo si zaupanje bralcev. Vlada avtonomnih baskovskih pokrajin je delno podprla časopis, španska vlada pa ga ni. Da bi nas podprla španska vlada, je po mnenju Baskov nemo-

goče. Španska vlada rada pravi: »Ljubimo stari baskovski jezik.« Ljubijo ga le kot mrtvev jezik. Ni jim vse, da ga mi promoviramo, da se jezik standardizira in modernizira, da se išče strukture, ki jezik preučujejo in skrbijo za njegovo sirjenje. Če se baskovski jezik uporablja v vsakdanjem življenju, v medijih ali na delu, je to zanje diskriminacija.

To je naša svoboda. Prepričan sem, da tude tega pisma ne bo objavil noben španski časopis, niti tisti, ki so bliže opoziciji. Ne vem, če bi ga objavili na katerem ameriškem časopisu brez, da bi razjezili »španskih prijateljev«. Ko je Idaho podprl spomenico o legitimnosti samoodločbe v Baskovskih pokrajinah, je španski ambasador pognal vik in krik ter takoj zahteval posredovanje Bele hiše.

Vemo, da ima mednarodna skupnost kar nekaj težav, s katerimi se ukvarjati; vemo, da se ne spustuje pravic milijonov ljudi. Če pomislimo na vse to, kdo se bo spomnil zaprtja malega časopisa v malem območju med Spanijo in Francijo ali pa direktorja uprave, ki je že eno leto v zaporu? Verjetno nas je premalo.

Za zaključek: baskovsko vprašanje je vprašanje o demokraciji, vprašanje spostovanja človekovih in političnih pravic v Baskovskih pokrajinah. Zakaj ne moramo odločiti o naši bodočnosti? Zakaj nas mora nekdo siliti v to, kar nečemo biti? Zakaj ne enostavno vprašajo Baskov, kaj resnično hočejo?

To je kontekst, v katerem je Egunkaria prezivila trinajst let. Mislili smo, da uživamo svobodo pisanja. Mislili smo, da imamo pravico informirati. Mislili smo, da lahko mislimo in pišemo, kar hočemo. Toda motili smo se. Biti Bask in podpirati baskovski jezik pomeni »podpirati terorizem« (izjava sodnika Del Olmo, ki je zaprl časopis). Sklicevati se na Baskovski narod in ne na španskega pomeni podpirati terorizem. Biti angaziran, delati brez kompromisov in z nizkimi plačami pomeni podpirati terorizem.

Oblast se navadno ne opravičuje za krivice, ki jih stori. ZDA se niso opravičile za Hirošimo in Nagasaki. Francija in Anglija se nista opravičili za tragedije v Afriki in Indiji. Spanija se ni opravičila za genocid v Latinski in Srednji Ameriki. Ne pričakujem, da mi bo Audiencia nacional rekla: »Oprostite, do tebe smo storili krivico; prosimo te, nadaljuj z izdajanjem Egunkarie.« Ne. Na zalost na tem svetu stvari ne gredo tako naprej. Vem, da je pot do resnice in pravice strma in samotna in da bo potrebnih veliko let dela v Baskovskih pokrajinah in izven nje. Toda če velika večina Baskov veruje v lastno državo znotraj Evrope, imajo pravico, da to dosežejo. Če zahtevajo časopise, televizijo ali karkoli drugega v baskovskem jeziku, imajo pravico, da to dobijo.

Prej ali slej bosta Spanija in Francija sprejeli novo ureditev, ki bo temeljila na samoodločbi Baskov. V Sloveniji, Ceski in Slovaski je bilo to mogoče. Na Flamskem in Valonskem so tudi našli ustrezno rešitev. Zakaj ne bi bilo tako tudi v Baskovskih pokrajinah? Zakaj ne bi smeli Baski ustanoviti neodvisne države znotraj Evrope, če bi to želeli? A ne bi bila Evropa bolj demokratična, če bi se spostovalo želje njenih prebivalcev?

Iñaki Urija, zapor v Aranjezu, februar 2004

Iñakijevi starši na demonstraciji za njegovo izpustitev iz zapora